

Рецензия

от проф. д-р Андрей Димов Андреев – член на научно жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност “професор“ по “Нова и най-нова обща история – История на Русия“ в СУ “Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, в професионално направление 2.2. “История и археология“, област на висше образование “Хуманитарни науки“, обявен в “Държавен вестник“, бр. 50/15. 06. 2018 г.

Конкурсът за “професор“ по “Нова и най-нова обща история – История на Русия“ е обявен съобразно законовите изисквания и правилника на СУ “Св. Климент Охридски“. Не са допуснати никакви нарушения при процедурата за обявяването на конкурса. Единствен кандидат, подал документи за участие в конкурса, е доц. д-р Дарина Григорова Григорова.

Доцент Григорова е представила монографията “Империя Феникс. Между съветското минало и евразийското бъдеще.“ София, Военно издателство, 2015 г. Книгата е редактирана и адаптирана за руския читател и е издадена на руски език през 2018 г. Представени са 4 рецензии за изследването. Колегата е депозирала 50 статии и студии, от които: 40 отпечатани статии, 4 статии в различни интернет портали, към датата на подаването на документи за участие в конкурса – 6 статии под печат.

Книгата “Империя Феникс. Между съветското минало и евразийското бъдеще“ представлява оригинално интердисциплинарно изследване. Разглежданият период (8. декември 1991 г. – 16. март 2014 г.) е логичен и убедително мотивиран от автора. Д. Григорова изследва националната постсъветска символика, историческата памет, архивната политика и историческата цензура. Интерес представлява сравнението на руската, украинската и белоруската идентичности след 1991 г. Авторът коректно разглежда различните версии за периодизация (с. 11-15). Уважаването на чуждото мнение е безспорно достойнство на изследването. Доц. Григорова изследва Украйна и Беларусия, но не пренебрегва и Казахстан.

В глава първа Григорова разглежда новото отношение към историята, като наука и като средство за възпитаване на младото поколение. Ясно е представено отсъствието на единна позиция на проблема. Важно място е отделено на възприемането на Й. Сталин (с. 27-30). Това е логично, предвид факта, че заедно с Петър I, Сталин е най-популярната историческа фигура в Русия. Мястото на Ленин е посочено блестящо на с. 27 – то е в мавзолея, като туристическа (съмнителна – А. А.) атракция. Авторът не може да заобиколи и болният за постсъветското общество въпрос за Втората световна война. (Велика отечествена за руснаците, а и не само за тях). Създаването на специална Комисия за борба срещу фалшификациите на историята и нейната работа са точно анализирани от доц. Григорова. Работата на комисията е на фона на нов прочит на новата история в Прибалтика, Полша, Украйна. Авторът явно не “симпатизира“ на комисията. Отбелязва, че “академичните среди посрещат с облекчение“ нейното разпускане (с. 32).

Историческата цензура е обект на изследване в раздела за т. нар. „дело на историците.“ Там критично се разглежда противоречивата политика към

разсекретяване на отделни архивни единици, където надделява инерцията от миналото и се стига до присъди. Важно място е отделено за “единен или единствен“ учебник по история. Това е “болна“ тема не само за руското общество. Интересна трактовка е дадена за ролята и оценката за Сталин в съвременна Русия, за новите термини и периодизация на руската история. Авторът обяснява логично все по-честото използване на термина „Евразия.“ Новата периодизация и споровете около нея привличат вниманието на Д. Григорова. Тя подробно анализира проблема, отстоява своето мнение, като същевременно не крие и своите колебания. Последното се забелязва в цялото изследване и представлява несъмнено достойнство на книгата.

За всеки изследовател са интересни страниците, посветени на архивната политика в РФ (с. 49 – 63). Тук личи ясна авторска позиция, както и превъзходното познаване на проблемите на руските архиви.

Много силен момент е началото на втора глава. Там Д. Григорова изследва “Моделирането на националния образ след 1991 г. – символика, празници, понятия.“ Основното тук е опитът да се замени изчезналият “съветски гражданин“ с “росиянин“- събирателно за всички граждани на Руската федерация. Позовавайки се на традицията авторът чудесно поставя въпроса за “руско – русийски дуализъм.“ Това все още представлява сериозен проблем за Русия, доц. Григорова точно обрисова това. Интересно е сравнението между политическия език на В. Путин и Д. Медведев. Авторът умело използва този подход, не само в конкретния случай. Това прави книгата още по-интересна и привличаща не само специалисти, но и голям кръг от “четящата публика.“ Така се анализират и известни руски интелектуалци, представители на различни политически направления. Това е разположено на фона на сравнение Александър II и Николай I (с. 67-71). Тук ясно личи

авторската позиция в обяснението на “евразийския дуализъм“, съчетанието в него на имперско и национално и самоидентификация на “руско“ и “русийско“, като политическа рамка на новата идентичност в Руската федерация. Д. Григорова умело представя своите заключения за геополитическата евразийска идентичност в Русия след 1991 г. Съобразяването с традицията е достойнство на изследването, прави впечатление и поява на елементи от идеите на С. Уваров. Тя точно обяснява търсенето на нова идентичност след разпада на СССР. Авторът не подминава (не е и възможно) позицията на Руската православна църква. Доц. Григорова точно преценява нейната роля при самоидентификацията на православните руснаци, а също и нейната важна роля в обществото и в структурите на властта. На с. 74 се засяга и особено актуалния в момента украински църковен въпрос. Григорова по прецизен начин е отгатнала развитието на конфликта, изострил се на чисто политическа, а не на канонична основа.

Политическите празници на русийската нация, държавните символи, както и споменът за Сталин са поредните оригинални страници в книгата. Доц. Григорова също разглежда въпроса за празниците и дава логично обяснение за отсъствието на национален празник обединяващ русийската нация. Тя основателно подлага на критика изборът на Елцин – 12. юни, както и изборът на Путин – 4. ноември. Това се свързва със спомена за Й. Сталин. Безспорно 9 май обединява в най-голяма степен русийската нация, но тя се отнася различно към Сталин. За част от хората той е нежелан, но същевременно не може да бъде ампутиран от историята, най-вече що се отнася до Втората световна война. Доц. Григорова отчита успешния избор на химн, национално знаме и герб. Тук също има спорове в обществото, но не толкова ожесточени. Подчертава се традицията от средните векове, от XIX век и съветското време.

Много страници са отделени за Егор Гайдар. Той е анализиран като политик (баща на шоковата терапия в икономиката), символ на либерализма (заслужено или не) и въобще като човек, с чиято дейност се свързват големите промени в Русия в края на миналия век.

Безспорен интерес представлява успоредното разглеждане на идеите и дейността на братята Никита Михалков и Андрей Кончаловски. Авторът отбелязва ясно изразената конкуренция между двамата и като жизнен път и като политически пристрастия и обществената активност. Същевременно Григорова акцентира и върху това, което ги обединява – отхвърлянето на неолиберализма като бъдеще за Русия.

Впечатлява анализването на въпроса: “Имали декабристи в постсъветска Русия?” Изправянето един срещу друг на Сенатския и Блатния площади показва чудесно познаване както на руската история, така и на руската съвременност. Ясно е показано, че на Сенатския площад през 1825 г. има лидери, които нямат последователи. На 10. декември 2011 г. ясно се вижда руското общество, лишено обаче от реални лидери. Авторът основно акцентира върху личността на известния блогър Алексей Навални, характеризирани по-скоро като националист, който не може да поведе либерален или социален протест. Задавам въпрос: това толкова ли е изненадващо за Русия. Споменато е и името на дисидента от 80-те години на миналия век Едуард Лимонов, правилно преценен “...по-скоро като екзотика.” (с. 108). Д. Григорова дава интересен анализ на поведението на В. Путин при тези събития, също и риториката му в кандидат президентската кампания. На този фон са представени и опозиционните движения от целия политически спектър. “Друга ли е Русия след Блатния площад? – този въпрос задава авторът (не само той – А.А.). Д. Григорова дава точен, поне според мен

отговор. Факт е, че от 2012 г. Русия започва търсенето на руско/русийска идентичност, а не замяна на първата с втората. Вероятно така ще бъде преодолян постсъветския синдром.

Глава трета е най-сложна като анализ и прогноза. Авторът не се стреми да избегне, а точно обратното – да разкрие украинския ребус, да представи две украински нации и в свой утвърден стил да разгледа паралелно Малорусия и Галиция. Тук Григорова правилно използва термините “украинско-руски и галицийско-малоруски дуализъм.” Доц. Дарина Григорова обръща внимание на същността на украинския национален дуализъм на базата на историческата съдба на Украйна. Двойствеността се формира от наличието на две национални идеи в две империи – Русия и Австро-Унгария, проследява и последиците при постсъветския период. Доказва се наличието на две украински нации – галицийска и малоруска. Те имат общо историческо минало през средните векове, но по-късно се оформят коренно различни национални характеристики. Посочва се и формирането в настоящия момент на трета нация – русинска. Анализът се базира на проследяването на новата и най-новата история на региона. Представено и чуждото вмешателство за оформянето на украинския дуализъм, привлечени са редица исторически извори и мнения на известни учени, които изказват различни становища. Авторът не подминава и идеите и дейността на видни украински интелектуалци и политици през XIX – XX век. Григорова отделя много място на отношението към Русия в Галиция и Малорусия, т. е. противопоставянето на антируски настроения на чувството за “заедност“ с Русия в източните части на Украйна.

Разглеждането на Беларус служи като контрапункт на украинската двойственост. Това е безспорен приносен (пореден) момент в книгата. Представена е смела прогноза за бъдещето на Беларус.

В книгата си Д. Григорова представя миналото и бъдещето на Русия и постсъветското пространство, показва пътят за излизане от кризата и възкръсването на Русия. Това личи и от избраното заглави. Тя обича “своя“ Феникс, но далеч не е безкритична към грешките му.

Изследването е написано в четивен, интересен стил, което е гаранция, че то ще стигне до четящите хора у нас и извън България. Руското издание е преработено и адаптирано за руската аудитория. Там то ще предизвика и предизвиква сериозна полемика.

Познаването на историческите извори, въвеждането на нови такива, използването на официални държавни и църковни актове, публицистика, интервюта, аудио и видео свидетелства и др., анализът на съществуващата научна литература са извън съмнение.

На такъв етап на научно развитие е трудно да се отправят конкретни забележки, особено когато пред нас имаме такава книга. Като колегиален съвет – може да се обърне внимание и на кризата от началото на XVII век. Традицията е нещо изключително важно в развитието на всеки народ и държава. Това с особена сила важи за Русия.

Представените от доц. Д. Григорова статии и студии бележат няколко тематични кръга. Това говори за задълбочен авторски интерес и проучвания по различни аспекти от руската история.

Доцент Дарина Григорова е утвърден и уважаван преподавател в Исторически факултет на СУ “Св. Климент Охридски.” Тя води лекции пред бакалаври и магистри, основен автор и ръководител е на магистърска програма. Впечатлява нейната работа с докторанти. Приложената справка показва колко докторанти се подготвят и успешно са защитили докторски дисертации под нейното научно ръководство. Тя е изключително активна в ред научноизследователски проекти, където привлича и свои магистри и докторанти. Създател и ръководител е на евразийския научен център VIA EVRASIA (до 2017 г.), главен редактор е на алманах със същото име. Международното признание за Григорова е ясно видимо. Цитиранията на нейни научни трудове и публичните лекции зад граница говорят за това. Езиковата ѝ подготовка и многобройните специализации дават базата за впечатляваща научна продукция с изключително високо качество.

Заключение: Препоръчвам на Уважаемото научно жури да даде положителна оценка на научната продукция и преподавателската работа на доц. д-р Дарина Григорова Григорова. Гласувам “ЗА“ и изказвам становище, че тя отговаря на всички условия да заеме академичната длъжност “професор” по “Нова и най-нова обща история – История на Русия“ и считам, че научното жури може да предложи на ФС на Исторически факултет на СУ “Св. Климент Охридски” да осъществи избор за заемането на цитираната по-горе академична длъжност.

01. 11. 2018 г.

проф. д-р Андрей Димов Андреев
ВТУ “Св. св. Кирил и Методий“

